آبدار مهمان و «آبکشی مطبخی» در عمارت‌های رهگذر

(2) **صندلی آبکش در آشپزخانه‌ی عمارت**

«آشپز قدیم» معمار، بهار کرمستان، هفتم بهمن ۱۳۹۸ — در آشپزخانه‌ی عمارت‌های رهگذر، صندلی چوبی با پایه‌های بلند و صفحه‌ی مشبک هست که زیر آن دیگ می‌گذارند تا آب اضافه‌ی برنج و سبزی بچکد. به آن می‌گویند «صندلی آبکش». در آشپزخانه‌ی عمارت شماره‌ی ۴ رهگذر، این صندلی سال‌ها کنار سکوی شستن ایستاده و هر روز صبح، پیش از آمدن سرآشپز، پر از سبزی می‌شود. این گزارش درباره‌ی کاربرد، ساخت و جایگاه این صندلی در آشپزخانه‌های قدیمی است و نشان می‌دهد چرا هنوز در برخی خانه‌ها جایی برای آن خالی گذاشته می‌شود.

صندلی آبکش صندلی معمولی است که نشیمن آن به جای چرم یا حصیر، از تخته‌ی سوراخ‌دار ساخته شده و زیر آن کاسه‌ای برای جمع کردن آب قرار می‌گیرد. در عمارت‌های رهگذر، این صندلی معمولاً کنار سکوی شستن می‌ایستد و سرآشپز یا شاگردش روی آن می‌نشیند تا سبزی، برنج یا گوشت را از آب جدا کند. ارتفاع صندلی به اندازه‌ای است که پا روی زمین بماند و کمر خم نشود. در عمارت شماره‌ی ۷، صندلی آبکش روی چرخ‌های کوچک است تا بتوان آن را به سمت دیگ یا به بیرون حیاط کشید.

سرآشپز عمارت، خانم گلاره‌ی نوشین، می‌گوید این صندلی را پدرش در سال ۱۳۰۱ ساخته است و هنوز هیچ پیچ فلزی در آن به کار نرفته. چوب از درخت گردو است و لبه‌های سوراخ‌ها با رنده صاف شده تا ترکه‌ها پاره نشوند. او می‌گوید اگر صندلی خیس بماند، چوب می‌پوسد و باید هر پاییز با روغن بزر چرب شود. در انبار عمارت، یک صندلی یدکی هست که فقط وقتی مهمان زیاد می‌آید بیرون می‌آورند.

(مطالب آبکش در آشپزخانه)

در آشپزخانه‌ی عمارت، آبکش فقط برای سبزی نیست. وقتی برنج را می‌شویند تا سه بار آب عوض می‌شود، ته‌مانده‌ی نشاسته و خاک ته دیگ می‌ماند. آبکش این آب را نگه می‌دارد و آشپز می‌داند که آب سفید را کجا بریزد تا گل حیاط پخش شود. در عمارت شماره‌ی ۹، آب آبکش را در سطلی می‌ریزند و هر هفته به باغچه‌ی پشت آشپزخانه می‌برند. این کار هزینه‌ی کود را کم می‌کند و برگ گوجه‌فرنگی را سبزتر نگه می‌دارد.

آبکش با دیگ و کفگیر فرق دارد. دیگ برای پختن است و کفگیر برای هم زدن. اما آبکش کاری می‌کند که هیچ‌کدام نمی‌کنند: آب را از غذا جدا می‌کند بدون آنکه غذا را لمس کند. برای همین در آشپزخانه‌های قدیمی، آبکش را نباید روی زمین گذاشت و نباید روی آن نشست. اگر کسی روی آبکش بنشیند، سرآشپز می‌گوید «دست پخت امروز را روی زمین ریختی». این جمله شوخی است، اما معنی آن روشن است: آبکش برای کار است، نه برای استراحت.

در عمارت‌های بزرگ‌تر، یک آبکش کافی نیست. سه آبکش با اندازه‌های مختلف هست: یکی برای برنج، یکی برای سبزی، و یکی کوچک برای ادویه. آشپز باید بداند کدام را کجا بگذارد تا با دیگ اشتباه نشود. در عمارت شماره‌ی ۱۲، رنگ لبه‌ی آبکش‌ها با نخ قرمز و سبز علامت‌گذاری شده است تا شاگردها اشتباه نکنند. این روش ساده است و نشان می‌دهد که آشپزخانه‌ها چقدر به نظم نیاز دارند.

آبکش در داستان‌های آشپزخانه‌ای هم حضور دارد. در رمان «سفره‌ی بی‌صاحب» نوشته‌ی مهرداد صبوری، آبکش نماد زنی است که همه‌ی کارها را می‌کند اما دیده نمی‌شود. در فیلم «دیگ خالی» ساخته‌ی پروین دلاور، صندلی آبکش در حیاط می‌ماند و هر بار که باد می‌وزد، آب باقی‌مانده از آن می‌چکد روی خاک. این تصویر ساده است اما خیلی‌ها آن را به یاد می‌آورند.

اگر می‌خواهید یک آبکش بسازید، چوب گردو یا توت بهتر است و نباید از چوب نرم استفاده کرد. اندازه‌ی سوراخ‌ها باید به اندازه‌ی برنج باشد و لبه‌ها باید صاف بماند. هزینه‌ی ساخت یک صندلی آبکش در بازار امروز حدود ۱۸۰ تا ۲۲۰ هزار تومان است. اگر خودتان بلد نیستید، می‌توانید از نجار محله بخواهید و قبل از سفارش، عکس آبکش قدیمی را نشان بدهید تا اندازه‌ها درست باشد